

Peter Jaroš

Zem, naveky amen, alias Zápor
(balada)

1

Prológ

Retrospektíva

Matej Pulla cúva pred samopalmi. V jeho vyjavenej tvári blčia široko roz-tvorené oči. Nepokojne, nerozhodne a zmätene sa pozerá raz na poručíka a policajta Fera Jarnáča, hneď na jeho dvoch pomocníkov, ktorí sa dostali k ne-mu najbližšie.

Lavou rukou bezradne šermuje starým partizánskym samopalom, ale striedať sa nepokúsi. Len cúva a cúva k okraju hlbokkej skalnej strže. Akoby ani ne-vnímal, čo naňho takmer zúfalo kričí poručík Jarnáč.

– Matej, stoj! Odhod' zbraň a stoj!

Matej sa však obráti, skočí a padá.

Fero Jarnáč príbehne k okraju skalnej strže, vydesene sa pozrie do hĺbočiny pod sebou, odhodí samopal za seba, zakryje si tvár dlaňami a bolestivo zaskučí.

2

Matej Pulla poháňa koníka, zapriahnutého v ľahkom gazdovskom vozíku doštiaku. Zastane, zoskočí, ovinie liace okolo klanice a podíde k predsedovi družstva Julovi Sekurovi, ktorý s troma traktoristami obzerá tri nové traktory. Chlapi sa kývnutím ruky pozdravia.

– Pekné sú, čo? – povie Sekura hrdo, s úľubou sa pozrie na tri nové stroje.

– Pekné! – pripustí Matej.

– Matej, kedy prídeš medzi nás? – opýta sa tichšie a dôverne Sekura. – Mo-hol by si mať takéhoto tátošíka...

– Hovoril som ti, mňa neagituj, mne daj pokoj! – povie Matej, vytiahne cigarety, ponúkne Sekuru a obaja si zapália.

– Možno by som ti v družstve zavádzal...

– Ja ti nerozumiem, – povie Sekura.

– Ale ja si rozumiem, – povie Matej Pulla, kývne Sekurovi na pozdrav, obráti sa a začne sa vracieť ku koníkovi a vozíku. Už chce nasadnúť, keď sa vedľa zastaví gazík a z neho vyskočí poručík ZNB Fero Jarnáč. Pozdraví Mateja Pullu i Jula Sekuru, obidvom srdečne podá ruku.

Matej Pulla si nasadne na vozík.

– A ty kam? – spýta sa ho poručík ZNB Fero Jarnáč.

– Do poľa, sejem oziminy, bratku! – povie Matej, šibne koníka a vozík sa pohne.

Sekura a Jarnáč sa pozerajú za Matejom so zjavnou nostalgiou.

– Dobre, že ťa vidím, – povie Sekura. – Diviaky nám šarapatia v zemiač-niskách... Šiel by si?

– Hocikedy! – povie Jarnáč.

– Zajtra, pozajtra, dám ti vedieť, – povie Sekura.

Matej pomkne liacami koníka do cvalu. Vozík sa pohne rýchlejšie, zahrkoce. Jarnáč a Sekura sa opäť obzrú za Matejovým vozíkom.

– Rozprával si sa s Matejom? – spýta sa Jarnáč.

– Tvrdohlavý ako vždy! – povie Sekura.

– Pozveme ho na poľovačku! – rozhodne Jarnáč.

3

Matej Pulla zastaví koníka pred malou pekárňou, v ktorej pečie jeho mladší brat Peter Pulla. Upevní liace, stokne bičisko medzi dosky a vojde do otvoreného domu. Pekár sádza do vykúrenej pekárnice posledných päť-šesť chlebov a potom ju zavrie.

– Chlieb máš? – spýta sa Matej.

– Koľko chceš? Čerstvý!

– Jeden! Idem do poľa, vystačí mi na celý deň!

Pekár odbehne a Matej si ani nestihne pripáliť cigaretu, už sa aj vráti s okrúhlym čerstvým chlebom. Podá chlieb Matejovi, ktorý ho s pôžitkom ovonia.

– Čo platím?

– Potom! – hodí pekár rukou.

Matej už chce odísť, ale náhle sa zastaví a obráti sa k bratovi.

- Ty si sa, bratku, už tiež spriahol s družstevníkmi?
  - Prečo nie? – spýta sa pekáč.
  - Načo je tebe družstvo? Nestačí ti táto pekáreň? Ale ak chceš prísť aj o ten kúsok poľa, ktorý máš...?!
  - V družstve je poľa dostatok, – povie pekáč.
- Bratia sa chvíľku na seba skúmavo pozerajú, potom sa Matej obráti a s chlebom pod pazuchou bez slova odíde.

4

V družstevnej kancelárii sedia za stolom predseda družstva Sekura, predseda MNV Macúch, agronóm Sliak a tajomník z okresu. Sekretárka Zuzka sa vedľa zaoberá svojou robotou.

Asi štyridsaťročný gazda Vraniak sa zanovito usmieva, listuje v stanovách družstva, potom ich položí na stôl a odtisne od seba. Už z jeho štítivého gesta sa dá všeličo vyčítať. Hoci sa aj usmieva, hlavou pokyvuje záporne.

- Ako si sa rozhodol? – spýta sa Sekura.
- Hm, čo ja viem?! – vykrúca sa Vraniak. – Tu v stanovách sa píše, – do-
tkne sa ich na chvíľu, a keď prst odtiahne, akoby sa bol popálil, – že pôda čle-
nov družstva zostáva naďalej súkromným vlastníctvom...
- To je pravda! – potvrdí tajomník okresu. – Keby sa vám v družstve nepá-
čilo, môžete kedykoľvek vystúpiť...
- Hm, ale vy v družstve rozorávate medze, – zasmee sa opäť gazda Vra-
niak. – Nuž a ako si ja potom poznám svoje role?
- Vydelíme vám iné pole, keby ste chceli z družstva vystúpiť, – povie ta-
jomník. – Presne toľko hektárov, s koľkými ste vstúpili do družstva...
- Tak ako, Vraniak? – dobiezda Sekura.
- Pouvažujem, uvidím! – zvažnie Vraniak. – Aj so ženou sa budem musieť
poradiť, lebo polovička poľa patrí jej...

Vraniak nesmelo vstane, chlapi mu podávajú ruku a odíde.

– Zavolajte gazdu Mlynarčíka! – povie Sekura.

Zuzka poďíde k dverám, otvorí ich a pozve dovnútra gazdu Mlynarčíka. Je to starší chlap, má už vyše sedemdesiatky.

Pozdraví kývnutím hlavy, ale slovka nepovie. Zloží si z hlavy baranicu, a keď ho Sekura usadí, nastokne si ju na koleno. Ponúknu ho cigaretou, od-
mietne.

- Ujo, – začne Sekura, – viete, prečo sme vás pozvali...
- Mlynarčík prikývne.

– Mysleli sme si, – pokračuje Sekura, – že vám by bolo v družstve dobre, lepšie, ako je vám teraz, keď gazdujete súkromne... Deti nemáte a na majetku nemá kto robiť, lebo ani vy so ženou ste už nie najmladší... V družstve by ste nemuseli do poľa chodiť, našlo by sa miesto v maštaliach, v sýpke či pri váhe... No, čo poviete?

Gazda Mlynarčík nepovedal nič.

Bez slova strhol z kolena baranicu, vstal, uklonil sa, nasadil si baranicu na hlavu a odišiel.

Chlapi sa najprv prekvapene pozreli na seba a potom vyprskli smiechom.

5

Gazda Vraniak vyčkáva pred kanceláriou družstva. Keď sa vo dverách zjaví starý Mlynarčík, Vraniak hneď podíde k nemu.

– Ako, ujo? Podpísali ste? – šepne Vraniak zvedavo.

Mlynarčík skoro naňho nepozrie, len hodí znechutene rukou a ide svojou cestou. Vraniak sa usmeje a podíde k trom chlapom, ktorí neďaleko kopú jamu. Vedľa leží drevený stĺp a na ňom rozhlasový reproduktor.

– Čože to bude? – spýta sa Vraniak.

– Si ty ale za Jožo! – zasmeje sa jeden z chlapov. – Miestny rozhlas ti zavádzame... Z tejto trúby sa odteraz všetko dozvieš...

Vraniak si obzrie reproduktor, poklepe naň prstom.

– Tak ty, Paľo, už nebudeš bubeníkom? – spýta sa Vraniak.

– Veru nie, Jožko môj! – povie bubeník Paľo.

– Sám seba tu týmto, – ukáže na reproduktor, – pripravuješ o robotu... To som ešte nevidel! – zasmeje sa Vraniak. – Čo ty budeš teraz robiť, keď si zavesil bubon na klinec?!

– Neboj sa ty o mňa, v družstve je roboty dosť!

– Len aby si ešte za tým bubnom neplakal! – povie Vraniak, kývne chlapom na pozdrav a hrdo odíde.

6

Poobede sa vracia Matej Pulla z poľa. Láskavo nutká ustatého koníka do živšej chôdze.

Pred bránou Matejovho domu stojí jeho žena Mária a rozpráva sa so Sekurom. Keď Mária zbadá prichádzať Mateja, náhlivo sa pustí otvárať bránu. Ma-

tej vtiahne s vozíkom do siene, ale hneď za bránou zastane, zoskočí z vozíka a pozdraví sa so ženou aj so Sekurom.

- Zasial si? – spýta sa Sekura.
- Zasial! – povie stroho Matej.
- Malo by popršať! – povedal Sekura.
- Poprší! – odpovie Matej.

Mária zatvára bránu, ale jej pozornosti neujde strohý až vyzývavý tón rozhovoru.

– Dovidenia! – pozdraví sa Sekura a začne odchádzať.
– Dovidenia! – povie Matej, potom sa pozrie na Máriu a kývne rukou za vzdalujúcim sa Sekurom. – Zasa agitoval? So mnou nevládze, tak si myslí, že pohne tebou...

– Pozval ma večer na schôdzu družstva, – povie Mária rovno a pritom sa pozrie smelo mužovi do očí.

– Iba na schôdzu družstva? – zahrá Matej prekvapenie. – Nič iné nechcel...?!
– Blázon starý! – zasmee sa Mária a veselo drgne do muža. – Radšej obriaď koňa!

Mária zmizne za rohom domu. Matej sa obráti a dlho sa skúmavo pozerá za odchádzajúcim Sekurom. Potom schmatne liace, šikne bičom koňa, ktorý sa strmo vzoprie, ale hneď ho aj silnou rukou zadrží a späť.

7

Matej sedí za stolom a je guláš.

Chlípe, sřka, vychutnáva jedlo. Pritom pozoruje ženu, ktorá sa motká pri sporáku.

– Pôjdeš večer na tú schôdzu? – spýta sa Matej.

Mária podíde k mužovi a dotkne sa rukami jeho pliec. Pozrie mu vlúdne do očí.

- Pôjdem, Matej! – povie Mária presvedčivo.
- Choď si, – obráti sa Matej strmo k jedlu a žene sklznu ruky z jeho pliec.
- Len si choď!

Matej zanovito je.

Mária sa usmeje.

– Si ty len hlavatý človek! – povie.

8

Vo veľkej družstevnej zasadačke za zišlo viac ľudí. Predseda a tajomník MNV, predseda družstva Julo Sekura, poručík ZNB Fero Jarnáč v uniforme, pekár Peter Pulla. Všetci títo sedia za predsedníckym stolom.

V miestnosti medzi rozvravenými občanmi vidieť aj Mateja Pullu so ženou Máriou.

Na čelnej stene visí obraz prezidenta Klementa Gottwalda, štátna zástava a heslo: NECH ŽIJE JEDNOTNÉ ROLNÍCKE DRUŽSTVO. Pod ním dátum: 15. 9. 1950.

Predseda MNV Macúch privíta prítomných a dá slovo predsedovi družstva Julovi Sekurovi. Hneď po jeho prvých slovách ľudia v miestnosti stíchnu.

Predseda družstva (JRD) Julo Sekura hovorí:

– Naše JRD má iba rok a zatiaľ sa rozvíja pomaly, nesmelo. Nás družstevníkov je ešte málo, lebo ešte nie všetci pochopili družstevnú myšlienku, nie všetci družstvu dôverujete. Čo to vlastne Jednotné roľnícke družstvo je? Je to dobrovoľné združenie roľníkov, ktorí dajú dokopy svoje polia a lúky a spoločne na nich pracujú. Akú to má výhodu? Môžu modernejšie a lepšie obrábať pôdu. Štát nám poskytuje stroje a hnojivá, aby sme čo najrýchlejšie mohli prejsť k poľnohospodárskej veľkovýrobe, ktorá nie je možná na rozdrobených a maličkých poličkach... Videli ste a vidíte, ako sme tento rok v družstve pracovali, a bol by som rád, keby ste prekonalí svoj ostych a obavy a stali sa členmi družstva aj vy... Prosil by som vás, aby ste sa vyjadrili k tomu, čo som povedal, prípadne sa nás opýtali, čo vám je nejasné...

V miestnosti to zašumí, ľudia sa ošívajú. Mnohí si niečo vzrušene šepkajú. Matej Pulla odrazu chytí ženu za ruku, vstane a potiahne ju za sebou. Mária sa zdráha, ale nakoniec povolí a nasleduje Mateja.

Všetci sa pozerajú, ako Matej Pulla so ženou odchádzajú.

V miestnosti je odrazu veľmi živo. Nieкто sa zasmee. Pekár Peter Pulla vstane a vyjde von. Na chodbe vidí, ako si Mária chce vyslobodiť ruku z Matejovej.

– Pust' ma, prosím ťa, pust'! – prosí Mária.

Keď Matej uvidí brata Petra, pustí Máriu, nasadí si na hlavu klobúk, skrúti sa a začne odchádzať. Peter k nemu príbehne, chytí ho za plece a naliehavo ho vyzve:

– Matej, vráť sa!

– Daj mi pokoj! – odvrkne Matej a vyjde von.

Peter a Mária sa na seba podívajú. Mária smrká do vreckovky a plačlivo hovorí:

– Máš ty ale brata! Radšej sme sem ani nemali chodiť!
Pomaly a smutne sa poberie za Matejom.

9

Matej zíza na seba v malom zrkadielku a starostlivo sa holí britvou. Do miestnosti (je to kuchyňa) vojde Mária, zastane pri dverách a skúmavo sa pozerá na Mateja.

Matej položí britvu na stôl, prejde si rukou po hladko vyholenej pokožke, usmeje sa a povie:

– Keď do rána zomriem, môžeš ma hneď pochovať!

Mária si mužovo vtípkovanie nevšíma.

– Prečo si to urobil? – spýta sa.

– Čo som urobil? – spýta sa Matej nechápavo.

– Správaš sa ako grobian, na posmech celej dediny...

Matej sa zľahčujúco usmeje.

– Čo ma po nich?! Ja im dám pokoj, nech dajú aj oni mne! Zachcelo sa im družstevníčiť, nech si družstevníčia... Ja na to chuť nemám a už by som mal byť vari zlý?

Mária si ustato sadne za stôl.

– No povedz! – dobieďza Matej.

– Prečo si ty vlastne proti družstvu? – povie Mária.

– Lebo nechcem chodiť po svete s holým zadkom! Nechcem, aby si bola hladná... Nevidíš, ako hospodária? Ako gazdujú od desiatich k piatim?!

– Zatiaľ v družstve ešte nik od hladu neumrel!

– My vari nemáme čo žrať? – zručne Matej.

– Žrádlo nie je všetko! – odpovie hnevľivo Mária.

– A čo chceš viac, povedz, čo ti chýba?!

– Pokojná myseľ mi chýba, driny mám dosť od rána do večera, – rozhorčí sa Mária. – Ale keď ty si taký bojko, keď ty nechceš vstúpiť do družstva, vstúpim ja sama!

Matej sa strhne a poreže sa britvou. Krv sa zjaví okamžite. Matej prikryje ranu palcom a pomaly sa obráti.

– Svoju zem nikomu a nikdy nedám! – povie.

Mária sa skrúti, odbehne a s hurtom pribuchne dvere.

10

Matej Pulla stojí v krčme pri pulte s flajstrom na líci.

– Pivo a pol deci borovičky! – objedná si.

Krčmár mu naleje, Matej vypije poldeci a zapije ho pivom. Hneď aj zaplatí. Krčmár, tučný a červený v tvári, sa k nemu nakloní a dôverne sa ho opýta.

– Nuž ako, už si vari aj ty podpísal prihlášku do družstva?

Matej poodstúpi od pultu a zazrie na krčmára.

– A čo teba do toho?

– No veď ja nič, ja len tak! – spätkuje krčmár a zmierlivo sa zasmaje. – Vliat ti ešte?

– Nie! – povie rozhodne Matej, dopije pivo, strmo položí pohár na pult, otočí sa a odchádza.

Chlapi pri stole zavolajú Mateja k sebe. Sú to miestni gazdovia, na stole majú fľašku pálenky a nalejú aj Matejovi.

– Počuli sme, čo si im vyviedol, – vraví Vraniak a škodoradostne sa smeje.

– Nedaj sa, Matej, – vraví druhý, – keď to vydržíš, vydržíme aj my! A keď ti niečo zachybuje, postaráme sa o teba...

Matej odtiahne spreď seba pohárik.

– Postarám sa o seba sám! – povie, vstane a odíde.

11

Fero Jarnáč, poručík ZNB, sa prezlieka z uniformy do poľovníckeho úboru. Starostlivo skladá nohavice, vešia ich na ramienko, prehodí cez ne sako a zavesí všetko do skrine.

Z iného vešiaka zvesí poľovnícky úbor a náhlivo si ho oblieka. Obuje si aj pohodlné čižmy, a keď si nastokne na hlavu poľovnícky klobúčik so sojčím pierkom za stuhou, vojde do miestnosti jeho žena Anna s plným ruksakom a asi dvanásťročný syn s puškou a ďalekohľadom. Jarnáč sa usmeje, prehodí si ruksak na chrbát a siahne po puške, ktorú mu syn vyzývavo podáva. Zoberie aj ďalekohľad.

– Vieš, že som ti to zakázal brať do rúk?! – napomenul Jarnáč syna.

– Veď nie je nabitá! – odvrkne syn.

– Vidíš, na strelivo by som bol celkom zabudol, – spomenie si Jarnáč, vytiahne z vrečka kľúčik, podíde k stolu, odomkne ho a zo zásuvky vyberie súpravu patrónov v obale. Stôl opäť zamkne.

– Na noc sa vrátiš? – spýta sa žena.

– Nevieť, – pokrúti hlavou Jarnáč. – Ak budeme mať šťastie a strelíme voľačo už večer, tak prídem... Keď nie, uvidíš ma až ráno. Zajtra je nedeľa...

Jarnáč objíme a pobožká zľahka ženu aj syna a vykročí.

– Lovu zdar! – zakričí za ním syn.

– Lovu zdar! – odpovie Jarnáč, usmeje sa na syna a bodro mu zakýva zo vretou päťou.

12

Z malého rodinného domu náhlivo vychádza v poľovníckom obleku a s poľovníckym výstrojom predseda JRD Julo Sekura.

Kývne na pozdrav Jarnáčovi, ktorý ho vyčkáva opretý o bráničku v plote.

Sekura zastane na schodoch a počká na mater, ktorá sa zjaví vo dverách.

– Daj na seba pozor! – povie mater.

Sekura prikývne.

Sekura podíde k poľovníckemu psíkovi a pripne mu na obojok vodiaci remenec.

– Dobrý deň! – pozdraví ženu Jarnáč.

– Dobrý deň, – odpovie žena.

Sekura otvorí bráničku a zastane so psíkom pri Jarnáčovi.

Obaja sa pozrú na starenku za plotom, kývnu jej na pozdrav a rezko vykročia.

13

Jarnáč a Sekura zabúchajú na dvere Matejovho Pullovho domu, okolo ktorého práve prechádzajú. Chvíľku čakajú. Dvere sa pootvorí a v nich zastane rozkročený Matej. Tvár kamenná, pohľad vyzývavý.

– Ideš s nami na diviaky?! – spýta sa Sekura.

Matej chvíľku mlčí a meravo hľadá na obidvoch chlapov, akoby sa rozhodoval.

– Nejdem! – povie nakoniec a pribuchne dvere.

Jarnáč a Sekura pozrú na seba, mrdnú plecami a pohnú sa ďalej.

14

Matej sa oprie o východové dvere, na chvíľku sa zamyslí a potom prejde do kuchyne. Sadne si za stôl.

- Kto to bol? – spýta sa Mária.
– Jarnáč a Sekura...
– Čo chceli?
– Volali ma na poľovačku.
– Však si mohol ísť, – vyhrkne zo seba Mária.
– S nimi? Celý čas by len agitovali a mne sa to už zunovalo počúvať. Zlodeji!
– Ako tak môžeš hovoriť?! Prežili sme s nimi celé Povstanie...
– Hovorím, ako hovorím! Vari nehovorím pravdu?! Vari mi nechcú zobrať pole, zem...?! Moju zem, moje pole!
– Tvoje, tvoje! – nahnevá sa Mária. – Pred pár rokmi si bol ešte chudobný ako kostolná myš. Keby ti po vojne neboli nadelili zo statkárovej pôdy, bol by si bírešom dodnes! O čo sa vlastne bojíš? O tých pár zemičiek, čo máš? Božetimi! Odrazu sa tváriš a správaš ako statkár!
– Za čo som bojoval v Povstaní! – udrie Matej pästou do stola. – Všetci tvrdia, a je to pravda, že za túto zem! Tak kus z nej chcem mať aj ja!
– Jarnáč, Sekura a iní bojovali tiež! Aj ja!
Matej vyskočí, ale hneď si sadne.
– Nenadelili len mne! Nadelili aj sebe, – povie Matej miernejšie. – Keď sa pôdy teraz vzdávajú, to je ich vec!
Matej sa zahľadí pred seba.
Stíchne na chvíľu, potom doloží:
– Sú horší ako zlodeji. Najprv ti zem dajú, a potom ti ju chcú zobrať späť! Načo mi tu zem dávali? No povedz, načo? Veď si len spomeň!
– Neklam sám seba, – povie Mária. – Sám si tú zem chcel... Dobre sa na to pamätám...
– Ja sa tiež pamätám, – povie Matej, vyjde z kuchyne, otvorí východové dvere, zastane na prahu domu a zahľadí sa pred seba. Ulica je tichá, nevidieť človečika.

15

Retrospektíva

Začína sa nesmelá jar, zem okopnieva.

Na veľkom láne, bývalom statkárskom poli, sa zišlo niekoľko ľudí.

Predseda MNV Macúch s tajomníkom, ktorý robí teraz pisára, odmeriava dvojmetrovým dreveným krokomerom a delí statkárske pole.

Tajomník zapichne viešku, predseda začne zvrtať krokomerom. Hrstka ľudí sa za ním nesmelو pohybuje.

Predseda MNV Macúch zastane, ukáže prstom na zem a tajomník pichne druhú viešku.

Macúch sa obráti k Matejovi Pullovi:

– Toto je tvoje, Matej! Sto metrov šírka, tristo dĺžka, rovné tri hektáre...

– Naozaj moje? – neverí Matej.

– Tvoje, – povie Sekura, – bojoval si, patrí ti!

Sekura zapichne do zeme drevený kríž, na ktorom je kriedou napísané: Matej Pulla, 1. 3. 1946.

Matej akoby sa odrazu zbláznil. Vyhodí čiapku vozvysok a nestará sa, kam spadne. Objíma a vykrúti Sekuru aj brata Petra Pullu a potom klesne na kolená vedľa dreveného kríža, berie prsť do rúk, žerie ju a mrmle si.

– Zem, moja zem!

16

Retrospektíva

Matej príde domov natešený. Ako víchor vchupne do kuchyne a zvestuje svojej žene Márii:

– Mária, oddnes sme boháči! Pridelili nám tri hektáre statkárskej pôdy...

Podíde k žene a položí jej ruky na plecía.

– Načo nám to bude? – spýta sa smutne Mária.

– Kúpime si kravky, koníka, budeme orať a siať... Celý život som po tom túžil... Ty sa netešíš?

Mária si ťažko vzdychne, ale usmeje sa.

– Len keď si ty šťastný... – povie Mária.

– Som najšťastnejší na svete! – povie Matej, priskočí k žene, objíma ju a vybozkáva. – Odteraz nám bude sveta žiť...!

Mária sa aj usmeje, aj bráni mužovej radosti. Aj sa k nemu túli, aj ho od seba odstrkuje.

– Ako malý chlapec, ako malé dieťa, – hovorí Mária.

17

Matej sa strhne na schodoch, vráti sa do pitvora a začne sa obliekať.

Mária otvorí dvere na kuchyni.

Chvíľu stojí bez slova a len sa díva a pozoruje muža.

– Kam ideš? – spýta sa Mária nakoniec.

– Idem! – povie Matej.

– Zasa do krčmy?

– A keby aj?!

Matej vyjde a Mária sa vráti do kuchyne. Sadne si a smutne sedí za stolom nad svojím a mužovým nedojedeným tanierom.

Jedla sa ani nedotkne.

Rozmýšľa.

18

Boli dva dni po splne, september roku 1950, podvečer okolo pol siedmej, slnko práve zapadlo, keď sa Jarnáč a Sekura ocitli v poli, v prvých dolinkách za dedinou. Pod ľavými pazuchami a laktami stískali guľovnice a na chrbtoch sa im vzpínali plné plecniaky. Tam voňala v servítkach zakrútená slaninka, chlieb, domáca klobáska, cibuľa, cesnak. Pritažila aj fľaška pálenky. Pred nimi a okolo nich stúpali do vrškov a klesali do doliniek polia a lúky. V diaľave za nimi sa černeli lesy, nehybne stuhnuté v žule. Odtiaľ sa s vrčaním blížila k nim motorka. Pes sa znepokojil, ale Sekura ho potľapkal po chrbte, poškrabal medzi ušami a utíšil.

Motorka sa priblížila, spomalila a zastala. Družstevný agronóm Sliak vypol motor.

– Odkiaľ tak neskoro? – spýtal sa Sekura agronóma.

– Od zemiačnika, – povedal agronóm. – Celé je splundrované diviakmi...

– Mal by si ich častejšie plašiť týmto rapkáčom, – navrhol Jarnáč.

– Motorov sa neboja, – hodil rukou agronóm, – minule ma skoro preváľala celá črieda.

Agronóm naštartoval motorku, ale ozval sa ešte skôr, ako sa pohol.

– Poslať ráno za vami traktor s vlečkou, predseda? – usmial sa.

– Nevymýšľaj! – zahriakol ho Sekura.

– Aby ste nemuseli toľkú divinu niesť na chrbtoch, – doložil agronóm so smiechom.

– Len sa ty, Rudko môj, staraj o seba, – napaprčil sa Jarnáč. – My si už voľáko len pomôžeme.

Motorka sa rozrapkala silnejšie, prudko sa pohla a čoskoro zmizla a stíchla medzi kriakmi. Chlapi sa pozreli na seba.

– Nabijeme? – spýtal sa Sekura.

Jarnáč prikývol.

Začali nabíjať guľovnice patrónmi.

Laco Berger: Vianoce, olej, 1989

19

Kriaky nad zemiačniskom sa pohnú, konáre sa rozhrnú a medzi nimi sa zjaví hlava Mateja Pullu. Rukou si zloží z hlavy klobúčik, zavesí ho na konárik vedľa seba a k očiam priloží ďalekohľad. Rýchlo dýcha. Dychčí.

V miernom briezku, sto metrov pod sebou, pozoruje Matej Pulla oboch chlapov, Jarnáča a Sekuru. Všimne si aj psa, ktorý zbystril pozornosť.

Matej Pulla cúvne krok dozadu, ale neprestáva pozorovať tých dolu.

20

Zotmelo sa, zošerilo. Vzdialenejšie predmety, stromy či kriaky, vidieť už voľným okom nejasne.

Poľovníci Jarnáč a Sekura prešli cez poľnú cestu, preskočili potôčik, predrali sa cez kriaky k zemiačnisku a začali hore jarkom, vedľa kriakov a vysokej zemiakovej vňate opatrne postupovať. Pes ticho, ale ostražito vetril.

21

Matej Pulla si pretrie ľavou rukou oči a pravou spustí ďalekohľad okolo krku.

Pomaly a opatrne zodvihne pušku.

Chvíľu váha, ale nakoniec pušku odistí.

Prilíci a zamieri.

Vystrelí.

Zadrží pušku pravou rukou a ľavou si kľčovito zakryje oči a čelo.

Vtedy zaznie ľudský výkrik.

Vzápätí sa vylakane rozbreše pes.

Matej Pulla stárpne a siahne po ďalekohľade. Skôr ako si ho priloží k očiam, ozve sa prenikavý hlas.

– Nestrieľaj, tu sú ľudia!

V ďalekohľade nevidí najprv nikoho, ale o chvíľu začnú Jarnáč a Sekura opatrne vstávať. Keď sa obidvaja postavia, Matej Pulla tlmene zahreší.

– Doboľa!

Až teraz začne Matej Pulla utekať. Beží, dychčí, ponáhľa sa opačným smerom. Zmizne v hustých kriakoch, vynorí sa a znova zmizne. Teraz ho kryje už aj prítmie.

Matej zastane, zoskočí do zárezu, v ktorom tečie potok, a znova sa započú-

va. Všade je ticho, len kdesi v diaľke tlmene šteká pes. Pár sto metrov pred ním sliepňa svojimi svetlami dedina.

Matej sa zohne a ovlaží si tvár studenou vodou. Vyskočí zo zárezu, pohne sa k dedine.

22

– Ouuu! – vykrične Sekura, keď mu Jarnáč vleje lieh priamo do rany.

Sekura zasipí a celého ho strasie, akoby ho v tom okamihu bolo zelektrizovalo.

– Vydrž! – povzbudí ho Jarnáč. – Ranu ti zaviažem a ideme domov!

– Ani nápad! – vzprieči sa Sekura. – To je iba škrabnutie. Dnes si ešte za-
poľujem!

– Ako chceš, – ustúpi Jarnáč.

V poľovníckej chatke svieti petrolejka a niekoľko sviečok. Sekura sedí na stoličke a Jarnáč ošetruje. Na stole je veľká lekárnička. Pes leží pod stolom.

Keď Jarnáč obviaže Sekurovi ranu, s úľubou pozrie na svoju prácu, udrie zľahka kamaráta po pleci a zahlási:

– Hotovo!

– Ďakujem! – usmeje sa Sekura, vstane a oblečie sa.

– Teraz si zajeme! – povie Jarnáč.

Zasekne medzi nohy plecniak, rozviaže ho a na bielu servítku vyloží slaninu, chlieb a cibuľu. Otvorí nožík a začne si ukrajovať.

– Kto to len mohol strieľať? – spýta sa Jarnáč.

– Nieкто si ma asi zmýlil s diviakom, – zasmeje sa Sekura. – Keď som vykrikol, naľakal sa a utiekol...

– Tým by som si nebol taký istý, – povie Jarnáč. – Zajtra sa musím na to s chlapcami pozrieť!

– Načo? Myslíš si, že voľačo nájdeš?

– Uvidíme!

Pes sa postaví a ticho zavrčí.

Chlapi sa pozerú na seba a spozornejú.

– Ideme! – zavelí Jarnáč.

Obaja siahnu po puškách.

23

Matej Pulla vkláza odzadu do svojho dvora. Zavrie za sebou vráta. Už nemá pušku ani ďalekohľad. Štukne vypínačom a rozsvieti svetlo.

Vojde do maštale a rozsvieti aj tam.

Koník aj dve kravky sa naňho pokojne pozrú. Matej pristúpi k nim s dvoma vedrami vody a ponúkne ich. Pokiaľ pomaly pijú, láskavo ich šúcha po chrbtoch.

24

Matej Pulla si vyzúva v osvetlenom pitvore zablatené čižmy. Z kuchyne do pitvora vojde jeho žena Mária. Chvíľku s údivom pozoruje muža, potom sa ho spýta:

– Kde si sa tak zafúľal?

– Bol som sa prejsť v poli... Zemiaky dozreli, na druhý týždeň ich môžeme začať kopať...

Mária si ťažko vzdychne.

– Zasa ti vychladla večera, – povie Mária.

– Nechutí mi... Vieš, dnes som mal v poli pocit, že som zase partizán!

25

Mesiac visel na oblohe ako zjavenie.

Bolo tak jasno, že sa dalo dovidieť ďaleko, aj na náprotivnú stráň. Svrčky v tráve križili svoje hlasy ako bojovníci šable. Od jarku sa prepletalo krovinou žabie kŕkanie. Z čierňavy pod štítom jágerky vyletel výr, ťahavo zahúkal a odletel.

Chlapi vykrútili za ním hlavy.

Potom sa pozreli na seba. Od mesačného svetla akoby pobledli či požltli v tvári.

– Dávno som ho toľký nevidel, – šepol Sekura a kývol hlavou k mesiacu.

– Visí ako kus medu... Len ako z neho odhryznúť?

– Somár starý, – zasmial sa Jarnáč pridúšaným smiechom. – Fantazíruješ ako pachoľa! Medu sa ti zachcelo, sladkosti by si lízal, hihihhi...

– Ty tomu rozumieš! – kývol rukou Sekura, – Na srandu všetko obrátiš... Žiješ voslep a len pri tomto sprostom rozume, – poklepe si Sekura po čele.

– Veď hej, veď ja nič! – súhlasil Jarnáč.

Stíchli na chvíľu a započúvali sa do priestoru, z ktorého by sa mal ozvať charakteristický zvuk cupitajúcich diviakov. Bolo však ticho.

– Ešte je skoro, – šepol Sekura. – Nezídu skôr ako o desiatej...

– Nikdy nevieš, – povedal Jarnáč. – Parom sa v nich vyzná! Rozdeľme sa!

– Zíď do jarku, – rozhodol Sekura, – ja zaľahnem povyše. Lovu zdar!

Sekura vykročí a čoskoro zmizne medzi kriakmi.

– Lovu zdar! – povedal Jarnáč a pohol sa k jarku.

26

Sekura neprejde ani sto metrov, keď za jeho chrbtom zaznie strelba. Strhne sa, mykne celým telom a inštinktívne sa hodí na zem.

– Dostal som ho! – kričí Jarnáč. – Hybaj sem!

Sekura pomaly vstáva.

27

Retrospektíva

Na sieni, medzi dvorom a humnom, sa vyzlieklo niekoľko mladých Nemcov do pol pása a sprchujú sa pod deravým sudom, ktorý vyložili na tri vysoké koly. Šantia pritom, smejú sa, zabrdávajú do seba. Raz jednému, hneď druhému vyklízne mydlo do trávnik...

Pekár Peter Pulla, vpredu veľká biela zástera, vyjde na priedomie, mrkne nebadane na vreckové hodinky, pozrie sa na šantiacich Nemcov a potom uprie zrak na štít humna. Vidí, ako sa diera v štíte zaplňa chumáčom sena.

Peter sa vráti do domu a o chvíľu sa zjaví a na drúčiku, zarezávajúcom sa do pravého pleca, nesie na chrbte veľký pletený kôš, zakrytý bielou plachtou.

Pekár prejde popri bujarých Nemcoch bez toho, aby si ho nejako zvlášť všimli.

28

Retrospektíva

Zo šopy pozorovali Petra Pullu cez škáru medzi doskami jeho brat Matej a Fero Jarnáč. Keď prešiel bez úhony popri Nemcoch, pozreli sa na seba a usmiali sa. Okamžite sa však začali premiestňovať k východu zo šopy.

Peter Pulla zložil kôš uprostred humna a pozrel sa na šopu. Zhora sa naňho dívali štyria partizáni. Prešiel k vrátkam, privrel ich a pokynul chlapom na šope, aby zliezli dolu. Zodvihol kôš, otvoril maštal' a vošiel.

Partizáni zliezli zo šopy a po jednom sa vtiahli do maštale. Narýchlo sa zvitáli s Petrom a začali okamžite prekladať potraviny z koša do svojich ruksakov.

Pri robote sa Matej vypytoval brata:

– Koľko Nemcov je v dedine?

– Zo sedemdesiat!

Do otvoreného dvora vtiahla náhle motorka-trojkolka s malým dvojkolesovým príviesom za sebou. Chlapi stíchli a Peter vyzrel na dvor okienkom. Na motorke sedeli dvaja Nemci, ktorí prišli po čerstvý chlieb. Pekár sa obrátil k chlapom:

– Ja musím ísť! Prišli po chlieb.

Už chcel vyjsť, ale vo dverách sa ešte obrátil:

– Keby sme sa už nevideli... Vo vhodnej chvíli odíďte!

Pekár podal ruku Jarnáčovi, Palicanovi, Sekurovi a nakoniec bratovi Matejovi. Smelo vyšiel a nebojácne si popískoval.

29

Retrospektíva

Nemci zastali s trojkolkou pred vchodom domu, zosadli a podišli k šantiacim a umývajúcim či holiacim sa kolegom. Aj na ich tvárach sa zjavil úšklabok. Po chvíli sa jeden z nich (rozhovor prebieha po nemecky) spýtal:

– Kde je pekár?

– Pred chvíľou som ho videl, – ozve sa jeden.

– Išiel vari do maštale, – povie druhý a ukáže rukou k humnu.

Nemec prikývne a poberie sa k humnu. Práve vtedy sa dvere otvoria na humne a zjaví sa pekár Peter Pulla. Kývne Nemcovi na pozdrav.

– Brot ist fertig? – spýta sa Nemec a skomolenou slovenčinou doloží:
– Chlieb máš?

– Mám, mám! Gut, gut! – povie pekár.

Nemec spokojne prikývne a na pekárovo prekvapenie sa poberie k humnu. Žiada sa mu ísť na potrebu. Poodchýlenými dverami vojde do humna, prejde ho, lebo vrznú aj druhé vráta a zastane rozkročmo nad hnojiskom.

Pekár podíde k sudu s tečúcou vodou a umyje si ruky. Nebadane pozerá na humno. Nemec od motorky, ktorý spokojne pofajčieva, ukáže pekárovi na prívies. Tam má, podľa všetkého, naložiť chlieb.

Pekár porozumie, prikývne a vojde do domu.

O chvíľu sa vráti s náručím plným okrúhleho čerstvého chleba. Položí ho na prives a opäť pozrie na Nemcov a k humnu. Je ticho, pokojne a všetko sa zdá v najlepšom poriadku.

Pekár vojde do domu a čoskoro opäť vynesie plnú náruč chleba.

30

Retrospektíva

Chlapi v maštali boli v strehu.

Videli, že Nemec vošiel do humna, počuli ho chodiť. Matej Pulla sa pritisol k dverám, ktoré sa otvárali do humna, z jednej strany. Fero Jarnáč z druhej. Ondrej Palican a Julio Sekura premiestnili kôš do kúta maštale a ruksaky spratali pod válov.

V maštali bolo teplo, chlapi sa potili.

Kravka, priviazaná o válov, si však spokojne meridzala. Občas sa obzrela na chlapov, mrkla na nich veľkými očami, zamrňala a hneď zase sa bez záujmu odvrátila. V chlieviku spokojne odľukovali dve prasiatka.

31

Retrospektíva

Nemec si odbavil potrebu, vrátil sa do humna a odrazu zastal. Rozhliadol sa skúmavo okolo seba, podišiel k hlbokému košu, vystlanému senom, v ktorom kury niesli vajcia. V koši sa beleli dve kuracie vajíčka. Nemec sa na chvíľu zarazil, ale okamžite premohol rozpaky, natiahol ruku, zodvihol vajíčka a opatrne si ich vložil do vrečka saka.

Spokojne sa usmial. Opäť sa rozhliadol okolo seba. Pozrel nad hlavu, na šopu.

Podišiel k rebríku, začal vystupovať. Rebrík pukal v drievkach, šteblíky sa ohýbali pod mužovou váhou. Kdesi v plevienci zakotkodákala kura. Na streche štebotali vrabce. U susedov štekal pes. Nemec si obzrel šopu a jeho pohľad sa na okamih zastavil aj na chumáči sena v diere štítu. Nemec začal zostupovať, ale nezostúpil celkom.

Tri drievka nad zemou zastal, obrátil sa a chlapčensky zoskočil...

32

Retrospektíva

Na maštali vrzli dvere. Pomaly sa otvárali a na prahu zastal pravou nohou Nemec. Kukol pred seba a vošiel do prítmnia stajne...

Matej Pulla a Fero Jarnáč udreli Nemca takmer odrazu a možno aj súčasne ho aj pichli nožmi. Nemec sa bez hlesnutia zviezol na zem.

Matej Pulla privrel na maštali dvere a Fero Jarnáč s Ondrejom Palicanom už teperili Nemca po zemi do kúta maštale a tam ho prikryli slamou. Na zemi zostalo rozbité vajce. Fero Jarnáč pristúpil vajce čižmou.

Chlapi pozreli nemo na seba a iba prikývli hlavami. Akoby razom a na povel vytiahli spod kabátov samopaly.

33

Retrospektíva

Chlapi v maštali ani nezbadali, kedy sa druhý Nemec z trojkolky priblížil k vrátam humna a zavolať:

– Franz?

Práve vtedy však vykukol z maštale aj Sekura. Pohľady Nemca a Sekuru sa na okamih stretli. Nemec sa schoval za vráta.

Sekura vystrelil a trafil Nemca do prs cez dosky vrát. Nastala mela. Trma-vrma sa okamžite preniesla medzi štyroch Nemcov, ktorí sa na dvore umývali. Všetci skočili k automatickým puškám. Medzitým Sekura a Jarnáč, rovnako Matej Pulla a Palican, s plnými rucksakmi potravín a chleba na chrbte, začali do Nemcov strieľať. Všetkých zabili na mieste.

Pekár Peter Pulla vybehol z dverí domu, skočil k motorke, naštartoval ju a vbehol s ňou do humna. Jeho brat Matej, Sekura, Jarnáč a Palican sa natískali na trojkolku a prives a všetci vyrazili zadnými dverami na poľnú cestu, ktorá viedla priamo k blízkeму lesu. Vtedy už začali do nich strieľať iní Nemci.

Z privesu motorky, skôr ako zmizla v záreze hlbokkej cesty, vypadol veľký okrúhly chlieb a začal sa kotúľať dolu cestou. Dávka z nemeckého samopalu ho zasiahla doprostred. Chlieb sa rozprskol, akoby explodoval.

Motorka a partizáni s privesom sa ešte na chvíľku zjavili na asi päťdesiatmetrovom voľnom priestranstve, ale potom sa opäť stratili v zárezoch cesty a trielili priamo do lesa.

(dokončenie v budúcom čísle)